

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

Руслан СЕРБИН

14.05.2026 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14).

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ від 01 травня 2026 року № 16

Присутні:

доктор юридичних наук, професор Тарасенко О. С.; доктор юридичних наук, професор Тихонова О. В.; доктор юридичних наук, професор Чурпіта Г. В.; кандидат юридичних наук, доцент Герасимчук Л. В. (*головуючий засідання*); доктор філософії у галузі права, доцент Калінюк А. Л. (*науковий керівник*); кандидат юридичних наук, професор Гопанчук В. С.; доктор юридичних наук, доцент Іваницький С. О. (*рецензент*), кандидат юридичних наук, доцент Верейці О. В. (*рецензент*); кандидат юридичних наук, доцент Кирдан Б. В.; доктор філософії у галузі права, доцент Полішко Н. Л.; кандидат юридичних наук, доцент Якимець О. І.; кандидат юридичних наук, доцент Бобко В. Г.; кандидат юридичних наук, старший дослідник Бондар С. В.; доктор філософії в галузі права Лимар Ю. В.; кандидат юридичних наук Петрина В. Н.; кандидат юридичних наук Веренкіотова О. В.; кандидат юридичних наук Задорожна А. П.; кандидат юридичних наук Падун Р. В.; здобувач ступеня доктора філософії Большаков Д. К

З присутніх – 3 доктори юридичних наук та 15 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлюється тим, що відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Реалізація цього конституційного права у сфері цивільного судочинства нерозривно пов'язана із питанням витрат, які несе сторона при залученні адвоката для захисту своїх прав та інтересів. Відповідно до частини першої статті 133 Цивільного процесуального кодексу України судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи, до яких відповідно до частини третьої цієї статті відносяться витрати на професійну правничу допомогу.

Дослідження інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві набуло особливої актуальності у зв'язку із набуттям чинності Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (далі – Закон № 2147-VIII). Зазначений Закон кардинально оновив підхід до регулювання судових витрат у цивільному судочинстві: запровадив критерії розумності та співмірності витрат на правничу допомогу, механізм попереднього розрахунку судових витрат, детально врегулював порядок доказування їх складу та підстави зменшення, а також скасував граничний розмір компенсації витрат на правничу допомогу. Водночас відсутність чітких методологічних критеріїв оцінки розумності витрат породила суперечливу судову практику та поставила перед доктриною цивільного процесуального права низку питань, що досі не отримали однозначної наукової відповіді.

Інститут витрат на професійну правничу допомогу у цивільному судочинстві був предметом наукових досліджень вітчизняних процесуалістів. Так, у 2005 році С. С. Богля провів дисертаційне дослідження «Судові витрати в цивільному судочинстві», в якому обґрунтував комплексний міжгалузевий характер цього інституту та дослідив принципи процесуальної економії і доступності судового захисту в його межах. У 2021 році С. Е. Устюшенко у дисертаційному дослідженні «Судові витрати в цивільному процесі України» вперше комплексно дослідила цей інститут в умовах оновленого ЦПК,

проаналізувала природу судових витрат, їхні функції, порядок обчислення гонорару успіху та критерії оцінки розумності витрат.

Окрім того, окремі аспекти інституту витрат на правничу допомогу досліджувалися у працях таких науковців, як: О. Антонюк, О. Беяневич, С. Бичкова, Ю. Білоусов, С. Богля, І. Боровська, М. Бородін, Є. Васьковський, І. Гелецька, К. Дрогозюк, В. Заборовський, Л. Зуєва, В. Комаров, В. Кройтор, В. Личко, О. Малярєнко, К. Машков, Д. Моїсеєнко, Л. Островська, К. Пащенко, О. Перунова, А. Петровський, І. Рудакова, Н. Сакара, М. Сібільова, Д. Сірош, В. Скиба, Г. Тріпульський, О. Угриновська, С. Устюшенко, С. Фурсенко, Р. Ханік-Посполітак, Г. Чурпіта, К. Шмотін, Ю. Шрамко, О. Штефан та ін.

У межах європейської правової думки увагу до питань витрат на правничу допомогу та доступу до правосуддя приділяли С. Hodges, М. Tulibacka, S. Vogenauer, J. Bourdieu, G. Capelli, R. McCready.

Водночас дослідження цієї проблематики набуває нової актуальності у зв'язку з євроінтеграційним курсом України та потребою гармонізації вітчизняного процесуального законодавства зі стандартами ЄС і Ради Європи. Попри значний масив наукових праць, витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві як самостійний інститут гібридної – договірної та процесуальної – природи не отримали комплексного монографічного дослідження у вітчизняній доктрині після реформи 2017 року, що і зумовлює необхідність цього дисертаційного дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є розроблення теоретичних основ інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві як самостійного процесуально-правового інституту гібридної природи, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

проаналізувати стан наукової розробки інституту витрат на професійну правничу допомогу у вітчизняній та зарубіжній доктрині цивільного процесуального права та визначити методологію дослідження;

дослідити еволюцію правового регулювання інституту витрат на професійну правничу допомогу в порівняльно-правовому вимірі та виявити спільні закономірності розвитку різних правових систем;

здійснити порівняльно-правовий аналіз чотирьох моделей регулювання витрат на правничу допомогу в державах – членах ЄС, встановити відповідність вітчизняної моделі стандартам ЄСПЛ та сформулювати пропозиції щодо усунення виявлених невідповідностей;

розкрити поняття та юридичну природу витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві, обґрунтувати їх гібридний характер та сформулювати авторське визначення;

визначити склад витрат на професійну правничу допомогу, охарактеризувати кожен із його структурних елементів та встановити умови правомірного включення гонорару успіху до складу судових витрат, що підлягають розподілу;

дослідити правовий механізм відстрочення та розстрочення витрат на професійну правничу допомогу, розмежувати три самостійних правових конструкції та встановити предметні межі застосування статті 136 ЦПК України;

визначити загальні правила розподілу витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві, охарактеризувати триетапний механізм їх розподілу та двоступеневу структуру правового регулювання їх розміру;

з'ясувати особливості розподілу витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду та обґрунтувати концепцію «рішення на користь відповідача»;

охарактеризувати підстави та порядок звільнення від витрат на професійну правничу допомогу, виявити системну прогалину щодо відшкодування витрат на БВПД та здійснити порівняльно-правовий аналіз відповідних моделей у державах ЄС;

розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення статей 133, 134, 136, 137, 141, 142 ЦПК України на підставі результатів проведеного дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у сфері цивільного судочинства України у зв'язку з реалізацією права на професійну правничу допомогу та розподілом пов'язаних із нею витрат між учасниками справи.

Предметом дослідження є інститут витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві України.

Відповідно до мети та завдань дисертаційного дослідження його методологічну основу становить комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання правових явищ, застосування яких зумовлено предметом, об'єктом і структурою роботи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням в Україні, у якому витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві розглядаються як самостійний процесуально-правовий інститут гібридної природи після набуття чинності Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист:

вперше:

виявлено «дефіцит відшкодування» – структурну розбіжність між реальними витратами переможця на правничу допомогу та сумою, що підлягає компенсації за правилами розподілу судових витрат, – як іманентну рису кожної з досліджених моделей регулювання в державах ЄС, що свідчить про об'єктивну межу будь-якої реформи у цій сфері;

на підставі системного аналізу практики ЄСПЛ сформульовано чотиривимірний мінімальний стандарт регулювання витрат на правничу допомогу як систему послідовно розгорнутих вимог, обов'язкових для України як держави – члена Ради Європи: заборону фактичного усунення сторони від суду через непосильні витрати; вимогу пропорційності фінансового

навантаження; заборону механізмів, що знецінюють присуджену компенсацію; вимогу реальної рівності сторін у провадженнях із суттєвою диспропорцією ресурсів;

обґрунтовано концепцію «рішення на користь відповідача», відповідно до якої ухвала про закриття провадження або залишення позову без розгляду є процесуальною перемогою відповідача і, відповідно, породжує його право на відшкодування понесених витрат на правничу допомогу за рахунок позивача;

виявлено системну прогалину у чинному правовому регулюванні – відсутність у ЦПК України механізму регресного відшкодування державою витрат на безоплатну вторинну правничу допомогу з відповідача, що програв справу, – та сформульовано пропозиції щодо її усунення.

удосконалено:

класифікацію моделей регулювання витрат на правничу допомогу в державах ЄС шляхом виокремлення поряд із традиційно визнаними тарифною (Німеччина) та дискреційною (Франція) моделями також змішаної моделі (Нідерланди) та договірно-ринкової моделі (Англія і Уельс) як самостійних типів правового регулювання із власною внутрішньою логікою та механізмами розподілу фінансового ризику між учасниками провадження;

підхід до розуміння правової природи витрат на професійну правничу допомогу шляхом обґрунтування її гібридного характеру як системоутворюючої ознаки цього інституту: у матеріально-правовому вимірі ці витрати є грошовим виразом вартості послуг адвоката як предмета цивільно-правового договору, укладеного на засадах свободи договору, а в процесуальному вимірі набувають статусу самостійного виду судових витрат, що розподіляються виключно за правилами процесуального законодавства і не є збитками у цивільно-правовому розумінні. На відміну від попередніх досліджень, у яких договірна та процесуальна складові розглядалися ізольовано або в контексті судових витрат загалом, у дисертації структурне напруження між приватноправовою автономією сторін та публічним судовим контролем обґрунтовується як іманентна і невідчужувана риса саме інституту витрат на правничу допомогу в цивільному судочинстві;

підхід до визначення поняття витрат на професійну правничу допомогу, що враховує їхню гібридну природу: сформульовано авторське визначення цих витрат як грошового виразу вартості послуг адвоката, що в матеріально-правовому аспекті є предметом цивільно-правового договору між клієнтом та адвокатом, укладеного на засадах свободи договору, а в процесуальному аспекті – самостійним видом судових витрат, що розподіляються виключно за правилами цивільного процесуального законодавства незалежно від їх договірного розміру;

авторську концепцію гонорару успіху як умовного елементу витрат на правничу допомогу, що виникає на підставі договірної угоди між адвокатом і клієнтом та підлягає відшкодуванню стороною, що прогнала, лише за одночасного дотримання трьох умов: досягнення позитивного результату у справі; відповідності розміру гонорару критеріям розумності та співмірності;

наявності причинно-наслідкового зв'язку між наданою правничою допомогою і позитивним результатом провадження;

пропозиції щодо вдосконалення статті 137 ЦПК України, сформульовані відповідно до вимог законодавчої техніки, зокрема: щодо доповнення частини четвертої новою нормою про методологічні критерії оцінки розумності витрат із урахуванням звичайного рівня оплати послуг адвоката у відповідній категорії справ та регіоні; щодо розширення підстав зменшення витрат судом *ex officio* у ситуаціях їх явної непропорційності; щодо встановлення граничного відсотка відшкодування у малозначних справах.

дістало подальшого розвитку:

концепція «фінансового розриву» у доступі до правосуддя в контексті емпіричних даних Звіту СЕРЕJ 2024, що дозволило сформулювати «бюджетний парадокс доступу до правосуддя» як структурну закономірність: держави з найнижчим рівнем бюджетного фінансування правової допомоги є одночасно державами з найвищою суспільною потребою у ній, що унеможлиблює реальне забезпечення права на доступ до правосуддя без зовнішніх механізмів вирівнювання;

двоступенева структура правового регулювання розміру витрат на правничу допомогу: приватноправовий рівень, на якому діє принцип свободи договору у відносинах адвоката і клієнта, та процесуальний рівень публічного судового контролю, що реалізується через критерії реальності, необхідності та розумності витрат і фактично коригує межі договірної свободи сторін, формально її не скорочуючи;

розмежування трьох самостійних правових механізмів відстрочення та розстрочення витрат на правничу допомогу відповідно до стадії провадження: договірного (стаття 627 ЦК України), судового при виконанні рішення (стаття 435 ЦПК України) та спеціального при безрезультатному завершенні провадження (частина п'ята статті 142 ЦПК України), – із визначенням предметних меж кожного з них та обґрунтуванням неприпустимості розширеного тлумачення статті 136 ЦПК України щодо приватноправових відносин між адвокатом і клієнтом.

На підставі наведених положень розроблено пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції або доповнити: частину четверту статті 137 ЦПК України – методологічними критеріями оцінки розумності витрат; частину п'яту статті 137 ЦПК України – повноваженням суду діяти *ex officio* у ситуаціях явно непропорційних витрат; частину п'яту статті 142 ЦПК України – змістовним підходом до визначення «необґрунтованих дій позивача»; статтю 136 ЦПК України – механізмом регресного відшкодування витрат на БВПД.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків у: науково-дослідній роботі – під час проведення подальших доктринальних досліджень у сфері цивільного процесуального права; законотворчій діяльності – в процесі вдосконалення цивільного процесуального законодавства України в частині статей 133, 134,

136, 137, 141, 142 ЦПК України з урахуванням досвіду держав ЄС; правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних справ з питань розподілу витрат на правничу допомогу, при оцінці їх розумності та співмірності суддями, адвокатами та іншими учасниками цивільного процесу; освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільний процес», «Цивільне право та процес» та підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Дисертація складається занотацій, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

По завершенню доповіді Большакова Д. К. присутніми були поставлені такі **запитання**:

Доктор юридичних наук, професор Чурпіта Г. В.: Що ви розумієте під витратами на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві?

Відповідь: Дякую за запитання. На підставі проведеного аналізу сформульовано авторське визначення: витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві – це передбачені процесуальним законодавством грошові кошти, сплачені або належні до сплати стороною чи іншим учасником справи на підставі договору про надання правничої допомоги, укладеного з адвокатом, що понесені у зв'язку з розглядом справи в суді та підлягають розподілу між сторонами за правилами ЦПК України незалежно від їх договірної розміру. Виокремлено та систематизовано чотири функції досліджуваного інституту: компенсаційну (системоутворюючу), превентивну, регуляторну та процесуально-дисциплінарну.

Кандидат юридичних наук, доцент Якимець О. І. Чи запропоновано вами пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України з досліджуваного питання?

Відповідь: Дякую за запитання. За результатами дисертаційного дослідження нами розроблено такі пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України:

Доповнити статтю 137 ЦПК України частиною 4-1 такого змісту: «При вирішенні питання про відповідність розміру витрат на оплату послуг адвоката критерію співмірності суд також бере до уваги: 1) звичайний рівень оплати послуг адвоката у відповідній категорії справ та у відповідному регіоні; 2) ступінь складності справи порівняно зі справами аналогічної категорії; 3) детальний опис конкретних процесуальних дій, вчинених адвокатом, та часу, фактично витраченого на їх вчинення».

Викласти частину п'яту статті 137 ЦПК України у новій редакції, доповнивши її повноваженням суду зменшувати розмір витрат на правничу допомогу за власною ініціативою (*ex officio*) у випадках, коли ці витрати є явно непропорційними до предмета спору або перевищують ціну позову, – без необхідності відповідного клопотання іншої сторони.

Доповнити статтю 137 ЦПК України нормою про граничний відсоток відшкодування витрат на правничу допомогу від ціни позову у малозначних справах — за прикладом англійського права, де гонорар успіху у відповідних

категоріях справ обмежений 25% від присуджених збитків, – з метою запобігання ситуаціям, коли витрати на правничу допомогу поглинають основну частину присудженої компенсації.

Реформувати частину п'яту статті 142 ЦПК України шляхом запровадження змістовного підходу до визначення «необґрунтованих дій позивача», заснованого на ретроспективній оцінці перспективності позову: підставою для компенсації витрат відповідача має бути не лише доведене зловживання процесуальними правами, а й об'єктивна безпідставність ініціювання провадження, що підтверджується підставами закриття провадження або залишення позову без розгляду.

Кандидат юридичних наук, доцент Герасимчук Л. В. В п. 1.3. ви досліджували поняття та сутність витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві в країнах Європейського Союзу. До яких висновків ви дійшли?

Відповідь: Дякую Лідіє Вікторівно, за досить слушне питання. Порівняльно-правовий аналіз регулювання витрат на правничу допомогу в державах – членах ЄС дозволив виокремити чотири самостійних нормативних моделі: тарифну (Німеччина), дискреційну (Франція), змішану (Нідерланди) та договірно-ринкову (Англія і Уельс). Жодна з цих моделей не усуває «дефіциту відшкодування» повністю: кожна обирає власну точку рівноваги між передбачуваністю, гнучкістю та розподілом фінансового ризику. Результати порівняльного аналізу використано як критерій оцінки вітчизняної моделі та основу для формулювання пропозицій щодо вдосконалення правовідносин у сфері розподілу витрат на правничу допомогу в цивільному судочинстві України.

Кандидат юридичних наук, доцент Бобко В. Г. При дослідженні еволюції правового регулювання інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві, які ви виявили спільні закономірності розвитку різних правових систем?

Відповідь: Дякую за запитання. Еволюція правового регулювання інституту витрат на правничу допомогу у порівняльно-правовому вимірі пройшла кілька якісно відмінних етапів. Принцип відповідальності переможеної сторони за судові витрати, сформований ще у римському праві, отримав різне нормативне втілення у французькій (дискреційна модель), германській (тарифна модель) та нідерландській (змішана модель) правових традиціях. Вітчизняна еволюція цього інституту є унікальною: Україна двічі радикально переглядала свій підхід до відшкодування витрат на правничу допомогу — від дореволюційної рецепції принципу *victus victori* через радянський ідеологічний розрив у формі «безоплатного правосуддя» до відновлення принципу відшкодування після здобуття незалежності та його змістовного наповнення критеріями розумності й співмірності у реформі 2017 р. Виявлені закономірності слугують методологічною основою для оцінки вітчизняної моделі регулювання правовідносин щодо розподілу витрат на правничу допомогу у цивільному судочинстві України.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації.

Слово надається **науковому керівнику, доктору філософії з права, доценту Калінюк А. Л.**, яка відзначила вагомий науковий внесок Большакова Д.К. у дослідженні теоретичних основ інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві.

Дисертаційне дослідження Большакова Д.К. є актуальним, особливо в умовах сьогодення.

Дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, у якому витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві розглядаються як самостійний процесуально-правовий інститут гібридної природи – на перетині договірного та процесуального права – в умовах правового регулювання, що склалося після реформи цивільного процесуального законодавства 2017 року.

У дисертаційному дослідженні визначено теоретико-правові та методологічні засади інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві. Досліджено еволюцію правового регулювання цього інституту у порівняльно-правовому вимірі. Здійснено порівняльно-правовий аналіз регулювання витрат на правничу допомогу в державах – членах ЄС. Виокремлено чотири принципово відмінні нормативні моделі: тарифну (Німеччина), дискреційну (Франція), змішану (Нідерланди) та договірно-ринкову (Англія і Уельс).

Розкрито поняття та юридичну природу витрат на правничу допомогу. Сформульовано авторське визначення поняття та обґрунтовано гібридну правову природу. Визначено склад витрат та досліджено правовий режим гонорару успіху. Встановлено триетапний механізм розподілу витрат. Обґрунтовано концепцію «рішення на користь відповідача». Виявлено системну прогалину щодо регресного відшкодування витрат на БВПД. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення статей 133, 134, 136, 137, 141, 142 ЦПК України.

Виходячи із актуальності теми дослідження, дисертант вірно визначив об'єкт та предмет дослідження, а також сформулював його мету, яка полягає у розробленні теоретичних основ інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві як самостійного процесуально-правового інституту гібридної природи, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України. Зазначену мету автор послідовно досягає шляхом розв'язання чітко визначених для кожного підрозділу роботи завдань.

Висунуті на захист наукові положення, висновки та авторські інтерпретації тверджень є достатньо аргументованими, обґрунтованими та базуються на аналізі фундаментальних наукових досліджень у сфері науки цивільного права. Також обґрунтованість наукових положень та висновків автора представлені у виступах на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, індивідуальних публікаціях у фахових наукових журналах України.

За час підготовки дисертаційного дослідження Большаков Д.К. зарекомендував себе з позитивного боку, як грамотний, відповідальний, цілеспрямований та кваліфікований дослідник, який професійно та якісно вирішує поставлені завдання. Зокрема, дисертантом було підготовлено шість наукових праць, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, дві тези – у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Отримані результати дослідження мають високий рівень обґрунтованості, наукової валідності та практичне значення. Вважаю, що освітня та наукова складова індивідуального плану роботи аспіранта Большакова Д.К. виконана в повному обсязі та на високому науковому рівні.

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

Зміст дисертаційного дослідження Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві», свідчить про належне використання автором наукових джерел у тексті дисертації, в тому числі іншомовних та дозволяє дійти висновку про відсутність у дослідженні як привласнення авторства чи чужого твору науки та випадків використання у тексті вказаної наукової роботи чужого твору чи його частини без посилання на автора, так і відсутність порушення інших елементів академічної доброчесності.

Дисертація Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві» є самостійним завершеним науковим дослідженням, містить нові теоретичні положення та висновки, наукові узагальнення щодо досліджуваного предмета та практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки цивільного та цивільного процесуального права України.

Отже, дисертація на тему «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві», виконана на високому науковому рівні, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Большаков Денис Костянтинович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **рецензентам:**

Доктор юридичних наук, доцент Іваницький С.О. Як рецензент даного дисертаційного дослідження, хочу відзначити, що воно виконане на дуже

актуальну, на сьогоднішній день тему та на належному науково-теоретичному та методичному рівні.

Заслуговує на позитивну оцінку обґрунтування автором твердження про реформування частини п'ятої статті 142 ЦПК України шляхом запровадження змістовного підходу, заснованого на ретроспективній оцінці перспективності позову – за методологічною аналогією з § 91a ZPO. Відповідно до цього підходу суд при ухваленні ухвали про закриття провадження оцінює, яка зі сторін мала б виграти справу по суті, і на підставі цієї оцінки вирішує питання про розподіл витрат..

Заслуговує схвалення і позиція дисертанта щодо вдосконалення статей 133, 134, 136, 137, 141, 142 ЦПК України на підставі результатів проведеного дослідження.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є цілісною і комплексною, завершеною науковою працею, включає в себе нові науково обґрунтовані висновки, які відрізняються за своєю новизною у постановці та розв'язанні проблем, пов'язаних із дослідженням витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві України.

Отже, дисертація на тему «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві», виконана на високому науковому рівні, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Большаков Денис Костянтинович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Кандидат юридичних наук, доцент Верейці О. В Дисертаційне дослідження Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві» присвячене актуальному на сьогоднішній день питанню.

Слід наголосити на тому, що правильне та чітке формулювання об'єкта і предмета дисертаційного дослідження дозволило автору сформулювати обґрунтовані та достовірні висновки і рекомендації, що відповідним чином сприяло досягненню поставленої в роботі мети. Під час проведення дослідження Большаков Д.К. використано ґрунтовну науково-теоретичну базу, яка містить значний масив наукових та нормативно-правових джерел, що стосуються теми дослідження, а також вітчизняну та національну (міжнародну) судову практику. Це дозволило критично оцінити і розвинути теоретичні положення, розроблені попередниками, визначити та врахувати сучасний стан правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Дисертантом вдало визначено наукову новизну отриманих результатів дослідження, яка полягає у тому, що дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням в Україні, у якому витрати на професійну

правничу допомогу в цивільному судочинстві розглядаються як самостійний процесуально-правовий інститут гібридної природи після набуття чинності Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII.

Таким чином, зміст, структура дисертації, коло розглянутих у ній питань та сформульовані результати й пропозиції вказують на те, що автор провів глибоке наукове дослідження. Автором здійснено глибокий аналіз проблеми, сформульовано низку теоретичних висновків і пропозицій до галузевого законодавства, що безумовно збагатить науку цивільного права і інші галузеві науки, а також певною мірою підвищить ефективність його застосування.

Результати, отримані в дисертації, можуть бути кваліфіковані як нові, а отримані висновки мають практичне значення та можуть бути використані у різних сферах юридичної практики.

Дисертація Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві» загалом відповідає встановленим МОН України вимогам, і бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор юридичних наук, професор Тихонова О. В., доктор юридичних наук, професор Чурпіта Г.В., кандидат юридичних наук, доцент Якимець О.І., кандидат юридичних наук Петрина В.Н.; кандидат юридичних наук, доцент Бобко В. Г.; кандидат юридичних наук, доцент Герасимчук Л. В.; кандидат юридичних наук Задорожна А. П.; кандидат юридичних наук, доцент Верейці О.В.. доктор філософії Лимар Ю. В.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на
професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві»**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Реалізація цього конституційного права у сфері цивільного судочинства нерозривно пов'язана із питанням витрат, які несе сторона при залученні адвоката для захисту своїх прав та інтересів. Відповідно до частини першої статті 133 Цивільного процесуального кодексу України судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи, до яких відповідно до частини третьої цієї статті відносяться витрати на професійну правничу допомогу.

Дослідження інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві набуло особливої актуальності у зв'язку із набуттям чинності Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства

України та інших законодавчих актів» (далі — Закон № 2147-VIII). Зазначений Закон кардинально оновив підхід до регулювання судових витрат у цивільному судочинстві: запровадив критерії розумності та співмірності витрат на правничу допомогу, механізм попереднього розрахунку судових витрат, детально врегулював порядок доказування їх складу та підстави зменшення, а також скасував граничний розмір компенсації витрат на правничу допомогу. Водночас відсутність чітких методологічних критеріїв оцінки розумності витрат породила суперечливу судову практику та поставила перед доктриною цивільного процесуального права низку питань, що досі не отримали однозначної наукової відповіді.

Інститут витрат на професійну правничу допомогу у цивільному судочинстві був предметом наукових досліджень вітчизняних процесуалістів. Так, у 2005 році С. С. Богля провів дисертаційне дослідження «Судові витрати в цивільному судочинстві», в якому обґрунтував комплексний міжгалузевий характер цього інституту та дослідив принципи процесуальної економії і доступності судового захисту в його межах. У 2021 році С. Е. Устюшенко у дисертаційному дослідженні «Судові витрати в цивільному процесі України» вперше комплексно дослідила цей інститут в умовах оновленого ЦПК, проаналізувала природу судових витрат, їхні функції, порядок обчислення гонорару успіху та критерії оцінки розумності витрат.

Окрім того, окремі аспекти інституту витрат на правничу допомогу досліджувалися у працях таких науковців, як: О. Антонюк, О. Беянович, С. Бичкова, Ю. Білоусов, С. Богля, І. Боровська, М. Бородін, Є. Васьковський, І. Гелецька, К. Дрогозюк, В. Заборовський, Л. Зуєва, В. Комаров, В. Кройтор, В. Личко, О. Маляренко, К. Машков, Д. Моїсеєнко, Л. Островська, К. Пашенко, О. Перунова, А. Петровський, І. Рудакова, Н. Сакара, М. Сибільова, Д. Сірош, В. Скиба, Г. Тріпульський, О. Угриновська, С. Устюшенко, С. Фурсенко, Р. Ханік-Посполітак, Г. Чурпіта, К. Шмотін, Ю. Шрамко, О. Штефан та ін.

У межах європейської правової думки увагу до питань витрат на правничу допомогу та доступу до правосуддя приділяли С. Hodges, М. Tulibacka, S. Vogenauer, J. Bourdieu, G. Capelli, R. McCready.

Водночас дослідження цієї проблематики набуває нової актуальності у зв'язку з євроінтеграційним курсом України та потребою гармонізації вітчизняного процесуального законодавства зі стандартами ЄС і Ради Європи. Попри значний масив наукових праць, витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві як самостійний інститут гібридної — договірної та процесуальної — природи не отримали комплексного монографічного дослідження у вітчизняній доктрині після реформи 2017 року, що і зумовлює необхідність цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової науки та судово-правової реформи в Україні. Роботу спрямовано на реалізацію основних положень Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021, та передбачено річними планами науково-

дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ.

Мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення теоретичних основ інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві як самостійного процесуально-правового інституту гібридної природи, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

1) проаналізувати стан наукової розробки інституту витрат на професійну правничу допомогу у вітчизняній та зарубіжній доктрині цивільного процесуального права та визначити методологію дослідження;

2) дослідити еволюцію правового регулювання інституту витрат на професійну правничу допомогу в порівняльно-правовому вимірі та виявити спільні закономірності розвитку різних правових систем;

3) здійснити порівняльно-правовий аналіз чотирьох моделей регулювання витрат на правничу допомогу в державах — членах ЄС, встановити відповідність вітчизняної моделі стандартам ЄСПЛ та сформулювати пропозиції щодо усунення виявлених невідповідностей;

4) розкрити поняття та юридичну природу витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві, обґрунтувати їх гібридний характер та сформулювати авторське визначення;

5) визначити склад витрат на професійну правничу допомогу, охарактеризувати кожен із його структурних елементів та встановити умови правомірного включення гонорару успіху до складу судових витрат, що підлягають розподілу;

6) дослідити правовий механізм відстрочення та розстрочення витрат на професійну правничу допомогу, розмежувати три самостійних правових конструкції та встановити предметні межі застосування статті 136 ЦПК України;

7) визначити загальні правила розподілу витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві, охарактеризувати триетапний механізм їх розподілу та двоступеневу структуру правового регулювання їх розміру;

8) з'ясувати особливості розподілу витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду та обґрунтувати концепцію «рішення на користь відповідача»;

9) охарактеризувати підстави та порядок звільнення від витрат на професійну правничу допомогу, виявити системну прогалину щодо відшкодування витрат на БВПД та здійснити порівняльно-правовий аналіз відповідних моделей у державах ЄС;

10) розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення статей 133, 134, 136, 137, 141, 142 ЦПК України на підставі результатів проведеного дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у сфері цивільного судочинства України у зв'язку з реалізацією права на професійну правничу допомогу та розподілом пов'язаних із нею витрат між учасниками справи.

Предметом дослідження є інститут витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві України.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань дисертаційного дослідження його методологічну основу становить комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання правових явищ, застосування яких зумовлено предметом, об'єктом і структурою роботи. Діалектичний метод як загальнофілософська основа дослідження дозволив розглянути інститут витрат на професійну правничу допомогу не як статичну нормативну категорію, а як явище, що перебуває у постійному розвитку та внутрішньому протиріччі. Саме він дозволив виявити структурне напруження між принципом свободи договору та публічним судовим контролем як іманентну рису досліджуваного інституту, а не його законодавчу ваду (підрозділи 2.1, 3.1). Системно-структурний метод дозволив встановити місце витрат на правничу допомогу в системі судових витрат загалом, простежити ієрархічні та функціональні зв'язки між їхніми складовими елементами, а також охарактеризувати триетапний механізм розподілу витрат як єдину процесуальну конструкцію (підрозділи 1.1, 2.2, 3.1). Аналітичний метод дав змогу виявити теоретичний пробіл у вітчизняній доктрині, а також зафіксувати суперечності у правозастосуванні – зокрема, конкуренцію між вузьким та широким підходами до тлумачення «необґрунтованих дій позивача» у частині п'ятій статті 142 ЦПК України (підрозділи 1.1, 3.2). Історичний та логічний методи застосовувалися у взаємозв'язку для дослідження генези правового регулювання досліджуваного інституту від рецепції принципу відповідальності переможеного за судові витрати у римському праві до реформи 2017 р. та виокремлення закономірностей кожного етапу розвитку (підрозділ 1.2). Порівняльно-правовий метод забезпечив виокремлення чотирьох моделей регулювання витрат на правничу допомогу в державах – членах ЄС та встановлення загального й особливого між ними і вітчизняною моделлю (підрозділи 1.3, 3.3). Формально-юридичний (догматичний) метод забезпечив точне та системне тлумачення норм цивільного процесуального і цивільного законодавства України – зокрема статей 133, 134, 136, 137, 141, 142 ЦПК України та статей 212, 627 ЦК України (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3). Аксиоматичний метод застосовувався для розроблення та вдосконалення термінологічного каркасу досліджуваного інституту: сформульовано авторське визначення поняття витрат на правничу допомогу та обґрунтовано їхню гібридну правову природу (підрозділи 2.1, 2.2). Метод узагальнення застосовувався для систематизації судової практики Верховного Суду та ЄСПЛ, виокремлення функцій досліджуваного інституту та формулювання концепції «рішення на користь відповідача» (підрозділи 2.1, 3.2). Метод правового моделювання дозволив сформулювати пропозиції щодо вдосконалення

законодавства відповідно до вимог законодавчої техніки Апарату Верховної Ради України (підрозділи 1.3, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням в Україні, у якому витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві розглядаються як самостійний процесуально-правовий інститут гібридної природи після набуття чинності Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист:

вперше:

- виявлено «дефіцит відшкодування» – структурну розбіжність між реальними витратами переможця на правничу допомогу та сумою, що підлягає компенсації за правилами розподілу судових витрат, – як іманентну рису кожної з досліджених моделей регулювання в державах ЄС, що свідчить про об'єктивну межу будь-якої реформи у цій сфері;

- на підставі системного аналізу практики ЄСПЛ сформульовано чотиривимірний мінімальний стандарт регулювання витрат на правничу допомогу як систему послідовно розгорнутих вимог, обов'язкових для України як держави – члена Ради Європи: заборону фактичного усунення сторони від суду через непосильні витрати; вимогу пропорційності фінансового навантаження; заборону механізмів, що знецінюють присуджену компенсацію; вимогу реальної рівності сторін у провадженнях із суттєвою диспропорцією ресурсів;

- обґрунтовано концепцію «рішення на користь відповідача», відповідно до якої ухвала про закриття провадження або залишення позову без розгляду є процесуальною перемогою відповідача і, відповідно, породжує його право на відшкодування понесених витрат на правничу допомогу за рахунок позивача;

- виявлено системну прогалину у чинному правовому регулюванні – відсутність у ЦПК України механізму регресного відшкодування державою витрат на безоплатну вторинну правничу допомогу з відповідача, що програв справу, – та сформульовано пропозиції щодо її усунення.

удосконалено:

- класифікацію моделей регулювання витрат на правничу допомогу в державах ЄС шляхом виокремлення поряд із традиційно визнаними тарифною (Німеччина) та дискреційною (Франція) моделями також змішаної моделі (Нідерланди) та договірно-ринкової моделі (Англія і Уельс) як самостійних типів правового регулювання із власною внутрішньою логікою та механізмами розподілу фінансового ризику між учасниками провадження;

- підхід до розуміння правової природи витрат на професійну правничу допомогу шляхом обґрунтування її гібридного характеру як системоутворюючої ознаки цього інституту: у матеріально-правовому вимірі ці витрати є грошовим виразом вартості послуг адвоката як предмета цивільно-правового договору, укладеного на засадах свободи договору, а в процесуальному вимірі набувають статусу самостійного виду судових витрат,

що розподіляються виключно за правилами процесуального законодавства і не є збитками у цивільно-правовому розумінні. На відміну від попередніх досліджень, у яких договірна та процесуальна складові розглядалися ізольовано або в контексті судових витрат загалом, у дисертації структурне напруження між приватноправовою автономією сторін та публічним судовим контролем обґрунтовується як іманентна і невідчужувана риса саме інституту витрат на правничу допомогу в цивільному судочинстві;

– підхід до визначення поняття витрат на професійну правничу допомогу, що враховує їхню гібридну природу: сформульовано авторське визначення цих витрат як грошового виразу вартості послуг адвоката, що в матеріально-правовому аспекті є предметом цивільно-правового договору між клієнтом та адвокатом, укладеного на засадах свободи договору, а в процесуальному аспекті – самостійним видом судових витрат, що розподіляються виключно за правилами цивільного процесуального законодавства незалежно від їх договірного розміру;

– авторську концепцію гонорару успіху як умовного елементу витрат на правничу допомогу, що виникає на підставі договірної угоди між адвокатом і клієнтом та підлягає відшкодуванню стороною, що програла, лише за одночасного дотримання трьох умов: досягнення позитивного результату у справі; відповідності розміру гонорару критеріям розумності та співмірності; наявності причинно-наслідкового зв'язку між наданою правничою допомогою і позитивним результатом провадження;

– пропозиції щодо вдосконалення статті 137 ЦПК України, сформульовані відповідно до вимог законодавчої техніки, зокрема: щодо доповнення частини четвертої новою нормою про методологічні критерії оцінки розумності витрат із урахуванням звичайного рівня оплати послуг адвоката у відповідній категорії справ та регіоні; щодо розширення підстав зменшення витрат судом *ex officio* у ситуаціях їх явної непропорційності; щодо встановлення граничного відсотка відшкодування у малозначних справах.

дістало подальшого розвитку:

– концепція «фінансового розриву» у доступі до правосуддя в контексті емпіричних даних Звіту СЕРЕJ 2024, що дозволило сформулювати «бюджетний парадокс доступу до правосуддя» як структурну закономірність: держави з найнижчим рівнем бюджетного фінансування правової допомоги є одночасно державами з найвищою суспільною потребою у ній, що унеможлиблює реальне забезпечення права на доступ до правосуддя без зовнішніх механізмів вирівнювання;

– двоступенева структура правового регулювання розміру витрат на правничу допомогу: приватноправовий рівень, на якому діє принцип свободи договору у відносинах адвоката і клієнта, та процесуальний рівень публічного судового контролю, що реалізується через критерії реальності, необхідності та розумності витрат і фактично коригує межі договірної свободи сторін, формально її не скорочуючи;

– розмежування трьох самостійних правових механізмів відстрочення та розстрочення витрат на правничу допомогу відповідно до стадії провадження:

договірною (стаття 627 ЦК України), судового при виконанні рішення (стаття 435 ЦПК України) та спеціального при безрезультатному завершенні провадження (частина п'ята статті 142 ЦПК України), – із визначенням предметних меж кожного з них та обґрунтуванням неприпустимості розширеного тлумачення статті 136 ЦПК України щодо приватноправових відносин між адвокатом і клієнтом.

На підставі наведених положень розроблено пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції або доповнити: частину четверту статті 137 ЦПК України – методологічними критеріями оцінки розумності витрат; частину п'яту статті 137 ЦПК України – повноваженням суду діяти *ex officio* у ситуаціях явно непропорційних витрат; частину п'яту статті 142 ЦПК України – змістовним підходом до визначення «необґрунтованих дій позивача»; статтю 136 ЦПК України — механізмом регресного відшкодування витрат на БВПД.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків у:

- науково-дослідній роботі – під час проведення подальших доктринальних досліджень у сфері цивільного процесуального права;
- законотворчій діяльності – в процесі вдосконалення цивільного процесуального законодавства України в частині статей 133, 134, 136, 137, 141, 142 ЦПК України з урахуванням досвіду держав ЄС;
- правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних справ з питань розподілу витрат на правничу допомогу, при оцінці їх розумності та співмірності судьями, адвокатами та іншими учасниками цивільного процесу;
- освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільний процес», «Цивільне право та процес» та підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Анотація матеріалів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на 2 науково-практичних конференціях: Міжвузівській науково-практичній конференції «Міжнародні та національні правові інструменти у боротьбі з гендернозумовленим насильством» (Київ, 25 листопада 2025 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Міжнародний кримінальний суд у системі сучасного правосуддя» (Київ, 24 квітня 2026 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження опубліковано у 6 наукових працях, зокрема: 4 статтях у фахових виданнях України та 1 статті у виданні, індексованому в наукометричній базі даних Scopus (у співавторстві), а також 2 тезах доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Публікації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено у чотирьох фахових виданнях України, а також у двох тезах виступів на науково-практичних заходах, зокрема:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Большаков Д. К. Методологія дослідження інституту витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 5. С. 78–84. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.5.5>

2. Петровський А. В., Большаков Д. К., Тіхонова В. Г. Витрати на професійну правничу допомогу в контексті принципів цивільного судочинства. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). С. 289–294. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.46>

3. Большаков Д. К. Про доцільність державного регулювання оплати послуг представника, який не є адвокатом, в цивільному судочинстві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 19–26. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.4>

4. Большаков Д. К. Склад витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві України: теоретичний аналіз структурних елементів та актуальні питання правозастосування. *Право.ua*. 2026. № 1. С. 604–612. DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.79>

5. Borovska I., Riabych N., Lymar Yu., Nahorniuk-Danyliuk O., Bolshakov D. The Limits of Judicial Discretion in Determining the Costs of Professional Legal Assistance in Civil Proceedings: a Comparative Legal Analysis of Regulatory Models and Assessment Criteria. *MSW Management*. 2026. Vol. 36. Issue 1s. P. 2643–2647. DOI: <https://doi.org/10.7492/c4ejj866> (Scopus)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Большаков Д. К. Стамбульська конвенція та витрати на правничу допомогу: імплементація міжнародних стандартів доступу до правосуддя для жертв домашнього насильства в Україні. Міжнародні та національні правові інструменти у боротьбі з гендернозумовленим насильством : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 25 листоп. 2025 р.). Київ : НАВС, 2025. С. 193–195.

7. Большаков Д. К. Проблема застосування критеріїв розумності та співмірності витрат на професійну правничу допомогу у цивільному судочинстві України. Міжнародний кримінальний суд у системі сучасного правосуддя : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 24 квіт. 2026 р.). Київ : НАВС, 2026. С. 171–174.

Характеристика особистості здобувача. Большаков Денис Костянтинович, 1976 року народження. З вересня 2022 року аспірант денної форми навчання кафедри цивільно-правових дисциплін НАВС. У 2002 році закінчив Київський національний економічний університет за спеціальністю "Облік і аудит" У 1998 році закінчив Національну академію внутрішніх справ України за спеціальністю "Правознавство" (диплом спеціаліста). На сьогодні практикуючий адвокат.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Большакова Д. К. і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Большакова Дениса Костянтиновича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Большаков Денис Костянтинович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

3. Рекомендувати дисертацію Большакова Дениса Костянтиновича «Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві» до разового захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 18, проти – немає, таких, що утримались – немає.

Головуючий засідання –
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Лідія ГЕРАСИМЧУК